

до витрат фінансової діяльності – частково фінансові витрати, до витрат інвестиційної діяльності – частково фінансові витрати, витрати від участі в капіталі й інші витрати. Основною класифікаційною ознакою для групування витрат періоду є відношення до собівартості реалізації та фінансових результатів підприємства. З метою управління цей об'єкт обліку потребує подальшого дослідження, шляхом побудови обліково-аналітичного забезпечення управління витратами періоду.

Література

1. Збірник О.М. Економічна сутність поняття витрат виробництва та їх класифікації в умовах сучасної економіки / О.М. Збірник // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – В 4-ох т. – Т. I. – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2005. – Вип. 199. – С. 177-182.
2. Економіка підприємства. підручник / за ред. С.Ф. Покропівного. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во КНЕУ, 2000. – 528 с.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати": затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р., № 318 (із змінами і доповненнями).
4. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості: затв. наказом Міністерства промислової політики України від 09.07.2007 р., № 373. – 136 с.
5. Методичні рекомендації з формування собівартості будівельно-монтажних робіт: затв. наказом Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 31.12.2010 р., № 573. – 86 с.
6. Кузьмін О.С. Проблеми та теоретично-методичні засади управління витратами на машинобудівних підприємствах : монографія / О.С. Кузьмін, А.М. Дідик, У.І. Когут, О.Г. Мельник / за заг. ред. д-р екон. наук, проф. О.С. Кузьміна. – Львів : Вид-во "Трайда-плюс", 2009. – 325 с.
7. Цал-Цалко Ю.С. Витрати підприємства : навч. посібн. / Ю.С. Цал-Цалко. – К. : Вид-во ЦУЛ, 2002. – 656 с.
8. Турило А.М. Управління витратами підприємства : навч. посібн. / А.М. Турило, Ю.Б. Кравчук, А.А. Турило. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 120 с.
9. Гусарова Л.В. Управління витратами. Загальні поняття про витрати і управління ними. Калькулювання витрат : конспект лекцій / Л.В. Гусарова. – К. : Вид-во КНУБА, 2006. – 44 с.
10. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій: затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р., № 291 (із змінами і доповненнями).
11. Управління витратами : навч. посібн. / М.Г. Грещак, В.М. Гордієнко, О.С. Коцюба та ін. / за заг. ред. М.Г. Грещака. – К. : Вид-во КНЕУ, 2008. – 264 с.

Бойчук Т.М. "Расходы периода" – экономическая категория и объект бухгалтерского учета

Рассмотрена и охарактеризована нормативно-правовая и экономическая литература, на основе чего подан систематизированный обзор теоретических исследований понятия "расходы периода". Приведена классификация расходов периода по разным признакам для целей бухгалтерского учета и управления. С целью рационального построения учета и организации эффективной системы управления расходами периода, предложена авторская интерпретация определения данной категории.

Ключевые слова: производственная себестоимость, себестоимость реализации, полная себестоимость, расходы периода, финансовые результаты.

Boyчук Т.М. Charges of period – economic category and object of record-keeping

Normatively legal and economic literature is considered and described, on this basis the systematized review of theoretical researches of concept "period expense" is given. Classification of period charges is resulted after different signs for the aims of record-keeping and management. With the purpose of rational construction of account and organiza-

tion of effective control the system by charges period, author interpretation of determination of this category is offered.

Keywords: production prime price, prime price of realization, complete prime price, period charges, financial results.

УДК 336.113:330.131.7

Асист. Ю.І. Стеблецька –

Львівська державна фінансова академія

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ

Розглянуто поняття "ризик" та "фінансовий ризик", визначено та проаналізовано основні етапи процесу управління фінансовими ризиками, запропоновано та апробовано методи аналізу цих ризиків, виходячи із двох груп інструментів: внутрішні механізми нейтралізації фінансових ризиків та страхування ризиків страховими компаніями.

Ключові слова: ризик, фінансовий ризик, аналіз фінансових ризиків, управління фінансовими ризиками.

Постановка проблеми. Діяльність суб'єктів господарювання в сучасних умовах пов'язана з багатьма ризиками, основну частину яких становлять фінансові, дія яких призводить до спаду фінансових результатів, зниження фінансової стійкості, а то й до банкрутства підприємства. Саме тому тематика управління фінансовими ризиками є важливою та потребує комплексного дослідження й удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над проблемою оцінки та управління фінансових ризиків, виходячи з її актуальності, працює значна частина практиків та вчених-економістів, зокрема, серед вітчизняних можливо виділити дослідників: Л.І. Донець [4], І.Ю. Івченко [6], О.О. Терещенко [14], Б.А. Карпінський [7-8], Г.Г. Кірейцев [9-10], Л.О. Коваленко [11], О.В. Бондар [2], А.Г. Загородній [5]. Проте до цього часу ще не сформувався однозначна та структурована система управління фінансовими ризиками, що спричинює потребу у подальших наукових дослідженнях.

Метою дослідження є виділення понятійного апарату "фінансовий ризик" та визначення основних етапів процесу управління цими ризиками.

Виклад основного матеріалу. За даними Державної служби статистики України, протягом січня – грудня 2011 р. частка підприємств, що отримали прибуток, становила 64 %, а збиток – 36 % відповідно, тобто понад третина всіх підприємств України є збитковими (табл. 1). У Львівській області ситуація практично не відрізняється: 38,6 % підприємств зазнали збитку [12-13].

Табл. 1. Фінансовий результат підприємств від звичайної діяльності за 2011 р., млн грн

Держава, регіон	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які зазнали збитку	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
Україна	112930,3	64,0	212278,1	36,0	99347,8
Львівська обл.	2244,4	61,4	4005,0	38,6	1760,6

Проте, розглядаючи детальніше ситуацію у Львівській області (табл. 2), бачимо, що протягом року кількість підприємств, які зазнали збитку, змінюється від 38,6% до 50,4% [2], тобто від третини до половини (рис. 1).

Табл. 2. Кількість збиткових підприємств Львівської області у 2011 р.

Період	Фінансовий результат підприємств, які зазнали збитку від звичайної діяльності до оподаткування, млн грн	Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн грн
	наростаючим підсумком		
I	-91,6	45,0	366,4
II	-51,6	45,5	498,8
III	-289,8	50,4	960,5
IV	-70,1	48,3	1042,0
V	339,3	45,4	1080,2
VI	335,4	47,1	1352,7
VII	799,6	44,9	1330,1
VIII	1022,0	43,5	1346,9
IX	2084,2	42,3	1531,1
X	2144,0	42,4	1657,4
XI	2464,8	40,1	1664,7
XII	2244,4	38,6	1760,6

Причин такої значної кількості збиткових підприємств є досить багато: економічна та політична нестабільність, збільшення конкурентності, нестабільний механізм ринкового регулювання, глобалізація економічних процесів та низка інших, однак базовою причиною означених фінансових наслідків є невміння менеджерів оцінювати та управляти фінансовими ризиками.

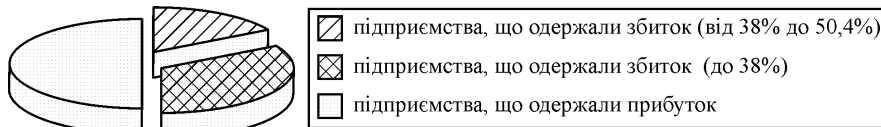

Рис. 1. Частка збиткових підприємств у Львівській області

Ризик – це небезпека втрати ресурсів чи недоотримання доходів порівняно з варіантом, розрахованим на раціональне використання ресурсів. Одночасно, за смним визначенням професора Б.А. Карпінського: "Ризик – це міра порядності" [3, с. 235].

Модель ризику передбачає зняття суб'єктом невизначеності, способом практичного вирішення суперечності у разі неясного, (альтернативного) розвитку протилежних тенденцій за конкретних обставин [4].

Івченко І.Ю. пропонує характеристики поняття "ризик" [6]:

- можливість відхилення від передбачуваної мети, заради якої здійснюється вибрана альтернатива;
- імовірність досягнення бажаного результату;
- відсутність впевненості в досягненні поставленої мети;
- можливість матеріальних, моральних та інших втрат, пов'язаних з вибраною в умовах невизначеності альтернативою.

Фінансовий ризик – це такий вид ризику, який виникає у будь-яких видах підприємницької діяльності, спрямованих на одержання прибутку і пов'язаних з виробництвом продукції, реалізацією товарів, наданням послуг, виконанням робіт; товарно-грошовими і фінансовими операціями; комерцією, а також реалізацією науково-технічних проектів [4; 5, с. 790; 7, с. 449; 8, с. 162-164].

На погляд автора дослідження, управління фінансовими ризиками підприємства – це специфічний багатоступінний процес передбачення фінансових ризиків та виявлення (знаходження) варіантів управлінських процедур щодо зниження або нейтралізації їхніх негативних фінансових наслідків за рахунок вчасної ідентифікації ризиків, їхньої оцінки, профілактики і страхування.

Управління фінансовими ризиками підприємства засноване на певних принципах, основними із яких є [14]: усвідомлення прийняття ризиків; управління ризиками, що приймаються; незалежність управління окремими ризиками; зіставлення рівня ризиків, які приймають, з рівнем доходності фінансових операцій; зіставлення рівня ризиків, які приймають, з фінансовими можливостями підприємства; економічність управління ризиками; врахування факторного часу в управлінні ризиками; врахування фінансової стратегії підприємства в процесі управління ризиками; врахування можливості передачі ризиків.

Основна мета управління фінансовими ризиками – мінімізація пов'язаних з ними фінансових втрат. Головними завданнями управління фінансовими ризиками є оптимізація структури капіталу (співвідношення між власними та позичковими джерелами формування фінансових ресурсів) та оптимізація портфеля боргових зобов'язань [9].

Політика управління фінансовими ризиками знаходить своє відображення у стратегії і тактиці виявлення та нейтралізації ризиків. Процес управління ризиками є досить складним (рис. 2) [10].

Рис. 2. Процес управління фінансовими ризиками

Система управління ризиками охоплює такі блоки завдань [9]:

- ідентифікацію – процес встановлення переліку основних видів фінансових ризиків, що притаманні діяльності конкретного підприємства.
- оцінку ризиків – відображення наслідків впливу ризиків та ймовірності їх настання в кількісному виразі;
- нейтралізацію ризиків – вжиття відповідних заходів щодо зменшення ймовірності настання ризиків і зменшення наслідків їх впливу.

Процес ідентифікації проходить також у кілька етапів (рис. 3).

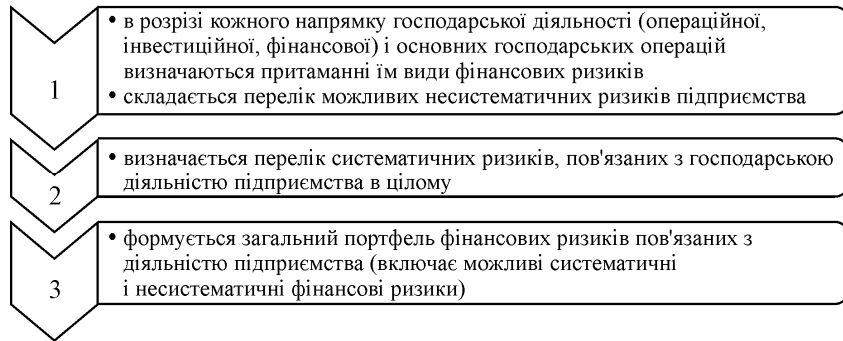

Рис. 3. Етапи ідентифікації ризиків (розроблено на основі [9])

Після визначення загального портфелю фінансових ризиків переходимо до наступного блоку завдань, а саме їх оцінювання. Вибір конкретних методів оцінювання визначається такими чинниками [14]:

- видом фінансового ризику;
- повнотою і достовірністю інформаційної бази, сформованої для оцінювання рівня ймовірності різних фінансових ризиків;
- рівнем кваліфікації фінансових менеджерів, що здійснюють оцінювання;
- технічною і програмою оснащення фінансових менеджерів, можливістю використання сучасних комп'ютерних технологій проведення такої оцінки;
- можливістю залучення до оцінювання складних фінансових ризиків кваліфікованих експертів.

Аналіз ризику поділяють на два взаємодоповнювальні види: якісний і кількісний (рис. 4).

Рис. 4. Методи аналізу ризику

Якісний аналіз передбачає ідентифікацію ризиків, виявлення джерел і причин їх виникнення, встановлення потенційних зон ризику, виявлення можливих вигод та негативних наслідків від реалізації ризикового рішення. Якісний аналіз фінансових ризиків виконують за такою схемою: сутність ризику, причини ризику, чинники ризику (передумови, що збільшують імовірність настання несприятливих подій), способи зниження або компенсації ризику.

На відміну від якісного аналізу, кількісний аналіз полягає у визначенні конкретного обсягу грошових збитків від окремих видів фінансових ризиків. Для цього можна використовувати економіко-статистичні методи, розрахунково-аналітичні, експертні та аналогові [11].

Після проведення повного аналізу фінансових ризиків та визначення величин фінансових втрат на підприємстві потрібно вжити певних заходів, аби нейтралізувати ризики або зменшити фінансові втрати. У системі методів управління фінансовими ризиками підприємства виділяють дві групи інструментів [9]: 1) внутрішні механізми нейтралізації фінансових ризиків; 2) страхування ризиків страховими компаніями. Внутрішні механізми нейтралізації фінансових ризиків – це система методів мінімізації їх негативних наслідків, що обираються та здійснюються в рамках самого підприємства.

Основним об'єктом використання внутрішніх механізмів нейтралізації є, зазвичай, всі види допустимих фінансових ризиків, значна частина ризиків критичної групи, а також катастрофічні ризики, які не підлягають страхуванню, якщо їх підприємство приймає через об'єктивну необхідність. У сучасних умовах внутрішні механізми нейтралізації охоплюють переважну частину фінансових ризиків підприємства [9].

Склад внутрішніх механізмів нейтралізації фінансових ризиків наведено у табл. 3.

Табл. 3. Внутрішні механізми нейтралізації фінансових ризиків

Вид нейтралізації ризику	Характеристика
Уникнення ризику	Уникнення ризику означає відмову від реалізації заходу (проекту), пов'язаного з ризиком. Таке рішення приймають у випадку невідповідності принципам управління ризиками [4]. Основними заходами в напрямку уникнення ризику є [9]: - відмова від здійснення фінансових операцій, рівень ризику за яким надмірно високий; - відмова від використання у високих обсягах позикових коштів; - відмова від надмірного використання обігових коштів у низьколіквідних формах; - відмова від використання тимчасово вільних грошових коштів у короткострокових фінансових вкладеннях.
Лімітування концентрації ризику	Одна з форм захисту від фінансових ризиків, яка полягає у встановленні внутрішніх нормативів щодо фінансових операцій, за якими фінансові ризики можуть перевищувати допустимий рівень. Система фінансових нормативів містить: - граничну величину (питому вагу) позикових коштів, що використовують в господарській діяльності, як в операційній (торгово-виробничій), так і в інвестиційній; - мінімальну величину (питому вагу) високоліквідних активів ("ліквідну подушку"); - максимальну величину товарного комерційного чи споживчого кредиту, який надається одному позичальникові (кредитний ліміт); - максимальну величину депозитного вкладу в одному банку; - максимальну величину вкладень коштів у цінні папери одного емітента; - максимальний час вилучення коштів у дебіторську заборгованість тощо [5].

Хеджування	Внутрішній механізм нейтралізації фінансових ризиків, що базується на використанні відповідних видів фінансових інструментів (зазвичай, похідних цінних паперів – деривативів). Залежно від використовуваних видів похідних цінних паперів виділяють такі механізми хеджування фінансових ризиків: хеджування з використанням форвардних та ф'ючерсних контрактів, опціонів та свопів [9].
Диверсифікація	Механізм диверсифікації використовують насамперед для нейтралізації негативних фінансових наслідків несистематичних (специфічних) видів ризиків. Водночас, він дає змогу мінімізувати певною мірою і окремі види систематичних (специфічних) ризиків – валютного, відсоткового та деяких інших. Принцип дії механізму диверсифікації базується на розподілі ризиків, що перешкоджають їх концентрації [9].
Розподіл ризиків	Визначення партнера, який здійснюватиме управління відповідним ризиком у ході партнерства [1]. У сучасній практиці ризик-менеджменту найбільшого поширення набули такі напрямки розподілу ризиків [9]: - розподіл ризику між учасниками інвестиційного проекту; - розподіл ризиків між підприємствами і постачальниками сировини і матеріалів; - розподіл ризику між учасниками лізингової операції; - розподіл ризику між учасниками факторингової (форфейтингової) операції.
Самострахування	Є децентралізованою формою створення натуральних і грошових страхових фондів безпосередньо в господарюючих суб'єктах, особливо в тих, чия діяльність підлягає ризику; головне завдання самострахування складається в оперативному подоланні тимчасових перешкод фінансово-комерційної діяльності [2].
Інші методи	Інші методи внутрішньої нейтралізації фінансових ризиків: - забезпечення вимоги з контрагента з фінансової операції додаткового рівня премії за ризик; - отримання від контрагента певних гарантій; - скорочення переліку форс-мажорних обставин у контрактах з контрагентами; - забезпечення компенсації можливих фінансових втрат за ризиками за рахунок передбачуваної системи штрафних санкцій.

Висновки. Отже, для того, щоб об'єктивно та раціонально визначити стратегію діяльності підприємства, з урахуванням фінансових ризиків, необхідно спочатку їх виявити та ідентифікувати, далі провести детальне оцінювання загроз, після чого приймати відповідні управлінські рішення щодо стратегії управління підприємством за цих умов. Використання механізму управління фінансовими ризиками дасть змогу значно покращити діяльність суб'єкта господарювання та його фінансовий стан.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Методики виявлення ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними" від 16.02.2011 р., № 232.
2. Бондар О.В. Ситуаційний менеджмент : навч. посібн. / О.В. Бондар. – К. : Центр навч. літ-ри, 2012. – 388 с.
3. Буряк П.Ю. Маркетинг : навч. посібн. / П.Ю. Буряк, Б.А. Карпінський, Я.Ю. Карпова. – К. : ВД "Професіонал", 2005. – 320 с.

4. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. посібн. / Л.І. Донець. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 312 с.
5. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К. : Вид-во "Знання", 2007. – 1072 с.
6. Івченко І.Ю. Економічні ризики : навч. посібн. / І.Ю. Івченко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2007. – 344 с.
7. Карпінський Б.А. Фінанси: термінологічний словник : навч. посібн. / Б.А. Карпінський, Т.Б. Шира. – К. : Вид-во "Професіонал", 2008. – 608 с.
8. Карпінський Б.А. Фінансово-інвестиційний словник : навч. посібн. / Б.А. Карпінський, О.В. Герасименко. – Львів : Вид-во "Магнолія Плюс", 2006. – 304 с.
9. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент : навч. посібн. / Г.Г. Кірейцев. – К. : Вид-во ЦУЛ, 2002. – 496 с.
10. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент : навч. посібн. / Г.Г. Кірейцев, Н.Г. Виговська, О.М. Петрук. – Житомир : Вид-во ЖІТІ, 2001. – 432 с.
11. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент : навч. посібн. / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – К. : Вид-во "Знання", 2005. – 485 с.
12. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.stat.lviv.ua/ukr/si/oper/2012/Kor_1201.pdf
13. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/fin/fin_rez/fr_reg/fr_reg_u/fr_reg_1211_u.htm
14. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посібн. / О.О. Терещенко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2003. – 554 с.

Стеблецька Ю.І. Управління фінансовими ризиками

Рассмотрены понятия "риск" и "финансовый риск", определены и проанализированы основные этапы процесса управления рисками, предложены и апробированы методы анализа данных рисков, исходя из двух групп инструментов: внутренние механизмы нейтрализации финансовых рисков и страхования рисков страховыми компаниями.

Ключевые слова: риск, финансовый риск, анализ финансовых рисков, управление финансовыми рисками.

Steblecka Yu.I. Management financial risks

A concept is considered "risk" and "financial risk", certainly and the basic stages of process of management financial risks are analysed, the methods of analysis of these risks are offered and approved, going out from two groups of instruments: internal mechanisms of neutralization of financial risks and insurance of risks by insurance companies.

Keywords: risk, financial risk, analysis of financial risks, management financial risks.

УДК 339.[5+9]

Мол. наук. співроб. В.М. Черторижський –
ІРД НАН України

ВІД МЕРЕЖЕВИХ ТРАНСКОРДОННИХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ДО ТРАНСКОРДОННОГО РИНКУ

Розглянуто питання початку формування транскордонних торговельних відносин, деякі варіанти мережових транскордонних взаємозв'язків (транскордонних підприємств), проблеми акторів транскордонного ринку на західному кордоні України.

Ключові слова: транскордонний ринок, варіанти мережових транскордонних взаємозв'язків, транскордонне "човникарство".

Після лібералізації зовнішньоекономічної діяльності почав активно розвиватися "човниковий" бізнес¹. Він будувався на переплетенні соціально-

¹ "Човникова торгівля" – дрібнооптова маятникова торгівля. В українському науковому дискурсі сформувався відповідний термін "човниковий бізнес". Наприклад, китайські вчені для визначення східного феномена вживають термін "народна торгівля".